

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

1. Теоретико-методологічні засади злочинності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування
2. Загальна характеристика злочинів, що вчиняються державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування
3. Заходи запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування

1. Теоретико-методологічні засади злочинності державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування

Розбудова України як правової держави передбачає ефективне функціонування всіх ланок державного механізму загалом й апарату держави, безпосередньо покликаною створювати оптимальні умови для виконання головного обов'язку держави, визначеного ст. 3 Конституції України, щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

В Україні, починаючи з моменту здобуття незалежності, тривають процеси реформування (розвитку) державної служби, котра являє собою публічну, професійну, політично неупереджену діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави. Для виконання поставлених завдань визначені спеціальні суб'єкти – державні службовці, правовий статус (права, обов'язки, гарантії діяльності тощо) і завдання (залежно від напрямів діяльності) яких визначаються Законом України «Про державну службу» та низкою галузевих законів залежно від того або іншого напрямку формування та реалізації державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях, виконання законів, інших нормативно-правових актів, відповідних програм тощо.

Виходячи з поставлених перед державною службою і відповідними службовцями завдань, державою й суспільством до державних службовців ставляться підвищені вимоги щодо рівня їх компетентності, добросовісності й дотримання законності. Це впливає насамперед із того, що державні службовці завдяки особливостям свого соціально-правового статусу та наданим державою повноваженням мають можливість впливати на значну кількість людей. Зазначений обсяг повноважень створює дуалістичну можливість досягати як позитивних результатів своєї діяльності, приносячи суспільну користь державного й регіонального рівня, так і відповідний рівень шкоди від протиправних діянь через невиконання, неналежне виконання або різного роду зловживання і перевищення своїх службових повноважень.

Щороку державні службовці стають суб'єктами вчинення різних кримінальних правопорушень, найбільшу питому вагу серед яких за ступенем суспільної небезпечності й тяжкості становлять саме злочини. Так, проведений аналіз даних офіційної статистики¹ засвідчує сталий стан злочинності державних службовців за останні роки, а саме: 2016 р. – 164 злочини, 2017 р. – 235, 2018 р. – 202, 2019 р. – 145, 2020 р. – 132 злочини. А у межах усієї сукупності вчинених зазначеними суб'єктами кримінальних протиправних діянь переважають (становлячи понад 80 %) кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, котрі вчиняються особами, які належать до посад категорій «А» (0,9 %), «Б» (42,6 %), «В» (56,5 %) (за статистикою 2020 р.). Порушена проблема посилюється й тим, що за межами кримінальної статистики перебуває так зване «сіре число», котре становлять латентні злочини, вчинені державними службовцями всіх категорій, за повної відсутності протягом 2018 р. серед суб'єктів досліджуваних злочинів державних службовців, що належать до категорії «А»¹.

Злочинність серед державних службовців є розповсюдженим явищем у всьому світі через найпоширеніший її вияв – корупційну злочинність, з огляду на що на міжнародному рівні (конференції, конгреси, конвенції) вона визнана «епідемією» у більшості країн. Історія цього виду злочинності досить давня, оскільки криється в механізмі задоволення особистих інтересів шляхом зловживання посадовим становищем, виконуючи відповідну функцію держави. За таких обставин можна стверджувати, що злочинність державних службовців виникає з моменту формування апарату держави й поставлення відповідних правовідносин під кримінально-правову охорону шляхом криміналізації відповідних суспільно небезпечних діянь. За таких обставин вказаний вид злочинності набував якісної й кількісної специфіки на різних етапах державотворення країн світу².

Чинний Закон України про кримінальну відповідальність передбачає низку несприятливих кримінально-правових наслідків щодо осіб, винних у вчиненні корупційних злочинів, про які, зважаючи на підвищену суспільну небезпечність, йтиметься у цій публікації. Посадова (чиновницька, корупційна) злочинність – давня і масова хвороба суспільства, оскільки бере свої корені з утворення держави та її апарату і має витoki свого «самодетермінування» у прагненні більшості людей до здобуття матеріальних благ (не нехтуючи при цьому протиправними способами), виправдовуючи свої дії відсутністю тяжкої (на думку самих злочинців, оскільки не завдається прямої шкоди життю й

¹ Довбань І.М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.08 / І. М. Довбань; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2021. 41 с.

² Довбань І. М. Злочинність державних службовців як цілісний комплексний феномен. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 1. С. 102–104.

здоров'ю інших осіб) шкоди. Історично це призвело до виникнення так званої «білокомірцевої» злочинності, тобто сукупності злочинів, вчинених чиновницьким апаратом, представниками влади, олігархами тощо.

Україна на різних етапах свого державотворення також відчула низку суперечливих процесів, пов'язаних із вчиненням злочинів державними службовцями. Сучасний етап реформування (розвитку) державної служби України, пов'язаний із прийняттям 10 грудня 2015 року нового Закону України «Про державну службу», характеризується низкою поступальних процесів, повноцінна реалізація яких ускладнюється таким суспільно небезпечним явищем як злочинність. У свою чергу вияви злочинності можуть мати як загальний характер, так і спеціальний.

Злочинність державних службовців як сукупність вчинених ними протягом визначеного періоду часу злочинів і відповідних суб'єктів належить до спеціальних і характеризується підвищеною суспільною небезпечністю, тобто об'єктивною властивістю описаного у кримінальному законі діяння (дії чи бездіяльності) створювати загрозу або заподіювати шкоду об'єктам кримінально-правової охорони.

Факторами підвищеної суспільної небезпечності злочинності державних службовців є :

– відповідні злочини, які вчиняються під час виконання державними службовцями соціально значущих завдань державної служби, визначених у ч. 1 ст. 1 Закону України «Про державну службу». Тобто, за обставин нехтування інтересами держави на користь власних, переважно корисливих, що свідчить про найвищий рівень правового нігілізму. Та обставина, що особа вчиняє злочин, перебуваючи на посаді державної служби, свідчить про виключну наполегливість винного в його впертому намірі використовувати службове становище для власних цілей. Тому надзвичайна ситуація, за якої державний службовець вчиняє злочин, свідчить про велику суспільну небезпечність особи злочинця. Це повинно бути враховано під час призначення покарання;

– вчинення державними службовцями злочинів зменшує довіру з боку населення до апарату держави, нівелюючи таким чином запобіжні можливості як загальних, так і спеціальних суб'єктів протидії злочинності;

– вчинення таких злочинів, як правило, є частиною більш широких так званих «злочинних схем», у яких також беруть участь й інші суб'єкти, часто не будучи притягнутими до кримінальної відповідальності внаслідок невикриття. За таких обставин кримінально-правовими й кримінологічними факторами підвищеної суспільної небезпечності злочинності державних службовців є множинність злочинів та їхня латентність.

Вивчення емпіричних даних засвідчує, що погляд на державну службу та можливості використання службового становища для вчинення злочинів, розміри збитків, латентність цього суспільно небезпечного явища перебувають у кореляційному зв'язку зі становищем державного службовця у відповідній ієрархії (категорії) посад державної служби.

Ґрунтуючись на офіційній статистиці за 2016–2019 роки, серед теоретичних і практичних проблем злочинності державних службовців виділяють відносно стабільні кількісні показники протягом 2016–2020 років із незначною динамікою змін (як у бік збільшення, так і зменшення): 2016 рік – 164 злочини, 2017 рік – 235, 2018 рік – 202, 2019 рік – 145 злочинів; посягання на різні об'єкти кримінально-правової охорони (життя та здоров'я особи; воля, честь і гідність особи; виборчі, трудові та інші особисті права і свободи людини і громадянина; власність; сфера господарської діяльності; довкілля; громадська безпека; безпека руху та експлуатації транспорту; громадський порядок і моральність; сфера обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів і здоров'я населення; державна таємниця, недоторканність державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації; авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян і злочини проти журналістів; сфера використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж, мереж електрозв'язку; сфера службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; правосуддя; домінування у їх системі злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (2016 рік – 83,5%, 2017 рік – 83,0%, 2018 рік – 81,7%, 2019 рік – 84,1%) й злочину, передбаченого ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (2016 рік – 51,8%, 2017 рік – 31,5%, 2018 рік – 33,2%, 2019 рік – 44,8%).³ Невизначеність знань про злочинність державних службовців є свідченням наявної неузгодженості у кримінальному праві й кримінології та протиріччя між існуючою проблемою у сфері державної служби, її прихованістю (латентністю) та відсутністю потужних кримінологічних досліджень із цієї проблематики.

Таким чином, для сфери функціонування державної служби України в умовах дії нового Закону України «Про державну службу» 2015 року характерним є дуалізм реформування (розвитку), що полягає в низці поступальних процесів і в такому суспільно небезпечному явищі як злочинність. За таких обставин злочинність державних службовців як цілісний комплексний феномен визначається як сукупність вчинених ними протягом визначеного періоду часу злочинів і відповідних суб'єктів, які належить до спеціальних видів злочинності та характеризується підвищеною суспільною небезпечністю.

³ Довбань І.М. Теоретико-прикладні та правові засади запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. : 12.00.08 / І. М. Довбань; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків, 2021. 41 с.

2. Загальна характеристика злочинів, що вчиняються державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування

Кримінальна відповідальність державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування передбачається розділом 17 «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» КК України⁴:

- ст. 364 «Зловживання владою або службовим становищем»,
- ст. 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»,
- ст. 365 «Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу»,
- ст. 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги»,
- ст. 366 «Службове підроблення»,
- ст. 366-2 «Декларування недостовірної інформації»,
- ст. 366-3 «Неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»
- ст. 367 «Службова недбалість»,
- ст. 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»,
- ст. 368-2 «Незаконне збагачення»,
- ст. 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми»,
- ст. 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»,
- ст. 368-5 «Незаконне збагачення»,
- ст. 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі»,
- ст. 369-2 «Зловживання впливом»,
- ст. 370 «Провокація підкупу»

Варто зауважити, що вчинені злочини об'єднуються здебільшого залежно від особливостей складу кримінального правопорушення, а саме за його об'єктивними ознаками (об'єктивна сторона складу) – за яких обставин вони були вчинені, а також час вчинення правопорушення та суб'єктивними (суб'єкт) – наявність у особи «службового становища». Такий поділ на злочинні діяння, які вчиняються державними службовцями, на злочини у сфері службової діяльності (тобто за об'єктом посягання) та на «інші» (головний критерій об'єднання – суб'єкт злочину) є досить умовним.

За результатами проведеного дослідження експертного опитування з'ясовано, що державні службовці найбільш схильні до вчинення саме

⁴ Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №25–26. Ст.131.

корупційних злочинів (кримінальних правопорушень), передбачених розділом XVII КК України, а саме, із відомих правопорушень 27,3 % назвали зловживання службовим становищем, 19,8 % – одержання неправомірної вигоди, 19,2 % – перевищення влади або службових повноважень, 17,2 % – службову недбалість, 13,7 % – незаконне збагачення, 9,7 % – зловживання впливом, 5,5 % – провокацію підкупу, 4,5 % – службове підроблення. На думку респондентів, переважною мотивацією при вчиненні злочинів (кримінальних правопорушень) у сфері службової діяльності державними службовцями є: прагнення підвищити свій матеріальний рівень життя – 51,7 %; бажання задовольнити психологічні потреби (самовираження, досягнення кар'єрного зростання та ін.) – 29,8 %; прагнення жити «на широку ногу» – 18,5 %.

Типовими ознаками корупційного кримінального правопорушення є:

- 1) суспільна небезпечність;
- 2) кримінальна протиправність;
- 3) наявність ознак діяння, що містить ознаки корупції, зміст якої розкрито у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р.;
- 4) вчинення його спеціальним суб'єктом – особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. Передусім суб'єктами корупційних кримінальних правопорушень є службові особи як публічного, так і приватного права, та особи, які надають публічні послуги, хоча також суб'єктами зазначених кримінальних правопорушень можуть бути працівники підприємств, установ чи організацій, які не є службовими особами, та загальні суб'єкти;
- 5) наявність виключно умислу (умисної форми вини);
- б) караність.

Слід звернути увагу на те, що: по-перше, у чинному КК, на відміну від КК 1960 року, замість поняття «посадова особа» вживається термін «службова особа», як синонім попередньому. По-друге, поняття «службова особа», яке застосовується у КК України, не співпадає з поняттям «посадова особа», визначення якого надається в адміністративному праві (ст. 1 Закону «Про державну службу»). Відповідно до ст. 364 КК службовими особами є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальними повноваженнями здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих, або адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальними повноваженнями, яким особа наділяється повноважним органом управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи посадовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом. Службовими особами можуть бути іноземці або особи без громадянства, які виконують обов'язки, зазначені вище. Отже, виходячи зі змісту цього визначення, важливо зазначити,

що кримінальне поняття «службова особа» є набагато ширшим, ніж адміністративне поняття «посадова особа», тобто перше поняття включає в себе друге. Таким чином, всі злочини, які належать до злочинів у сфері службової діяльності, вчиняються службовими особами, у тому числі й державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування, тобто державні службовці та посадові особи місцевого самоврядування є спеціальними суб'єктами зазначених злочинів

Аналіз кількісних показників зареєстрованих злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, свідчить про їх відносно невисокий рівень у структурі злочинності (не більше 4 %). Якщо розглядати кількість вчинених злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, за територіальним розподілом, то можна простежити наступну закономірність. Протягом 2005–2019 рр. найвищий рівень зазначених злочинів утримується у таких областях – Дніпропетровській, Донецькій, Київській, Луганській, Одеській (близько 7 % від загальної кількості злочинів у сфері службової діяльності); середній рівень – АР Крим, Вінницькій, Закарпатській, Запорізькій, Сумській, Харківській, Черкаській; низький рівень – Волинській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Рівненській, Хмельницькій, Чернівецькій, Чернігівській (менше 3 % від загальної кількості злочинів у сфері службової діяльності).

Кримінально-правові, соціально-демографічні та морально-психологічні ознаки особи злочинця-державного службовця полягають наступному.

Особи, засуджені за злочини у сфері службової діяльності, – це, як правило, раніше не судимі (93 %), або, в окремих випадках, особи з погашеною судимістю (3 %); раніше судимі, з непогашеною судимістю, складають 4 % обвинувачених. Із зазначених 7 % раніше засуджених осіб, більшість (близько 5 %), не можна визнати злочинцями, що вчиняють злочини у сфері державної служби, оскільки вони не були державними службовцями і потрапили у вибірку тому, що вчинили такі діяння, як підкуп особи, яка надає публічні послуги або отримання незаконної винагороди службовцям. Порівняно невелика кількість раніше засуджених осіб серед державних службовців цілком зрозуміла, тому що заміщення певних посад передбачає відсутність судимості.

Більшість державних службовців вчинили злочин умисно, найчастіше у формі прямого умислу, частка злочинів, учинених із необережності, незначна – в середньому близько 10 %. Більше половини державних службовців вчинили злочинні діяння з явно корисливих мотивів. Певна частина таких осіб (від 2 до 5 %) вчинили злочини з родинних, дружніх і з хуліганських мотивів. Окремі вивчені злочини у сфері службової діяльності були вчинені з метою самоствердження або з помсти (не більше 1 %).

Найчастіше злочини вчиняють державні службовці у віці 30–39 років (25 %) та у віці 40–59 років (56 %), тобто ті вікові категорії осіб, які мають певний, умовно значний, життєвий, службовий та професійний досвід. Також варто

зважати й на існуючий віковий ценз щодо перебування на державній службі. Більшість службових злочинів вчиняються чоловіками (62 %).

3-поміж усіх засуджених державних службовців переважна більшість мала вищу освіту – 57,8 %, причому 73,8 % із них – вищу юридичну освіту (23,9 % становили засуджені із середньою спеціальною освітою). Такий розподіл є додатковим свідченням специфіки сфери службової діяльності, яка в якості умови залученості до неї вимагає досить високого рівня освіти.

У межах розкриття морально-психологічних ознак особи злочинця з'ясовано, що за сучасних умов державні службовці здебільшого зазнають негативних впливів сучасного напруженого та трудомісткого ритму життя, подвійних моральних стандартів, необхідності діяти в умовах, наближених до екстремальних. Така робота характеризується напруженою повсякденною діяльністю та відповідальністю, необхідністю приймати управлінські рішення, від яких інколи залежить не тільки ефективність професійної діяльності керівника, державної служби, а й державної влади в цілому.

На основі вивчення матеріалів кримінальних проваджень та опитування респондентів встановлено, що для державних службовців-корупціонерів характерні такі риси, як: зневажливе ставлення до соціальних цінностей і установок (56,2 %), корисливі спонукання (100,0 %), готовність відступитися від закону й норм моралі заради особистої вигоди (100,0 %), переконаність у прийнятності та доцільності незаконних засобів задоволення власних інтересів (32,7 %), безвідповідальне ставлення до своїх обов'язків (75,3 %), ігнорування службових інтересів (90,5 %).

Типовий злочинець-державний службовець, на відміну від злочинців, які вчиняють злочини загально-кримінальної спрямованості, не зловживає спиртними напоями, не вживає наркотичні засоби, в побуті нічим не виділяється, не схильний до порушення громадського порядку. Державні службовці у переважній більшості випадків характеризуються своїм керівництвом позитивно (96 %), задовільно (посередньо) – 2,7 %, негативно – 1,3 %, при цьому в негативній характеристиці часто вказуються саме ті факти, за які особу і було притягнуто до кримінальної відповідальності. У той же час, незважаючи на дану позитивну характеристику, найчастіше обвинувачена особа звільняється з роботи ще до винесення у кримінальному провадженні судового рішення. Характеристика на підозрюваного, як правило, береться з місця роботи, і лише у рідких випадках з місця проживання (за місцем проживання такі злочинці в усіх без винятку випадках характеризуються позитивно).

Державні службовці свою вину у вчиненні злочину, як правило, не визнають. Лише 16,9 % обвинувачених у вчиненні злочину у сфері службової діяльності свою вину повністю визнали; частково визнали свою вину (в цьому випадку зазвичай визнається сам факт вчинення діяння, але не його злочинний характер) – 7 %; визнали свою вину у процесі досудового розслідування, але відмовилися в суді (найчастіше з явно вигаданого мотиву) – 5,6 %. Послідовно

заперечують свою вину на всіх стадіях кримінального провадження 71 % обвинувачених у вчиненні злочину

Особа державного службовця, який зловживає владою або службовим становищем, характеризується корисливою спрямованістю, ознаки якої можна визначити уже на початку службової діяльності працівника, недбалим ставленням до виконання службових обов'язків, що стало можливим і внаслідок неналежного контролю за поведінкою та службовою діяльністю, відсутністю і небажанням деяких керівників належним чином керувати роботою підлеглих, недосконалістю нормативно-правової бази тощо.

3. Заходи запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями та посадовими особами місцевого самоврядування

Потребують уточнення окремі пріоритети та орієнтири діяльності органів виконавчої влади, зокрема такі положення, як «прозорість прийняття управлінських рішень органами виконавчої влади», «прозорість використання бюджетних коштів органами виконавчої влади» та «громадський вплив на діяльність органів виконавчої влади», як основні запобіжники поширення корупції в органах державної влади. Запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення моніторингу способу життя суб'єктів декларування. Зазначено, що поряд із забезпеченням невідворотності дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності, потребує вдосконалення етичний механізм запобігання корупції, зокрема за рахунок розширення заходів моральної відповідальності.

Розроблення Кодексу моральної поведінки осіб, які займають політичні посади, має містити сукупність професійно-етичних цінностей, принципів, норм, вимог до державного службовця, що приписуються до виконання, а також посилення виховної роботи з метою дотримання ними стандартів етичної поведінки, доброчесності, запобігання негативним проявам при виконанні своїх службових обов'язків та в особистому житті.

Теоретико-методологічним підґрунтям вивчення зарубіжного досвіду запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями, та окреслення перспектив його впровадження в Україні є явище глобалізації та процеси зближення правових систем світу щодо боротьби зі злочинністю у світовому масштабі, розвиток міжнародних організацій та різних форм взаємодії за цим напрямом.

Злочинність серед державних службовців є розповсюдженим явищем у всьому світі через найпоширеніший її вияв – корупційну злочинність, з огляду на що на міжнародному рівні (конференції, конгреси, конвенції) вона визнана «епідемією» у більшості країн. Історія цього виду злочинності доволі давня, оскільки криється в механізмі задоволення особистих інтересів шляхом зловживання посадовим становищем, виконуючи відповідну функцію держави. За таких обставин констатовано, що злочинність державних службовців

виникає з моменту формування апарату держави й поставлення відповідних правовідносин під кримінально-правову охорону шляхом криміналізації відповідних суспільно небезпечних діянь. Зважаючи на це, вказаний вид злочинності набував якісної й кількісної специфіки на різних етапах державотворення країн світу.

Поряд із наявністю відмінностей, беззаперечним є факт схожості злочинів, що вчиняються державними службовцями у різних країнах, – це їх підвищена суспільна небезпечність, зважаючи на те, що відповідні злочини вчиняються особами, покликаними протидіяти злочинності загально-соціальними та спеціально-кримінологічними заходами. Це, відповідно, засвідчує найвищий ступінь правового нігілізму, цинізму й дискредитації апарату держави в очах суспільства. За таких обставин постає потреба щодо ефективної реалізації у правоохоронній та судовій і кримінально-виконавчій практиці триєдиного принципу невідворотності кримінальної відповідальності, призначення, виконання і відбування покарань державними службовцями, винними у вчиненні злочинів. Тому як чинний закон України про кримінальну відповідальність, так і законодавства зарубіжних країн, передбачають низку несприятливих кримінально-правових наслідків щодо осіб, винних у вчиненні корупційних злочинів.

Урахування моральних устоїв українського народу, які протягом століть впливали на формування наведених у роботі елементів самобутності слов'янської правової сім'ї, є доцільним для формування антикорупційної культури державних службовців. У свою чергу, розвиток західних моделей функціонування інститутів громадянського суспільства (і підвищення ролі громадськості в контролі за діяльністю органів державної влади) виступає потужним загально-соціальним заходом запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями.

Заходи загально-соціального запобігання не мають чітко вираженої спрямованості на усунення певних криміногенних факторів, натомість, здійснюючи широкий вплив на відповідні сфери суспільних відносин, вони тим самим непрямо позначаються на детермінантній складовій корупційної злочинності.

Діяльність щодо запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями, має, перш за все, бути спрямована на запобігання корупції в органах державної влади. Механізм такого запобігання має містити узгоджену систему кримінологічних заходів правового та організаційного характеру, який спрямований на запобігання, виявлення та припинення детермінантів вчинення корупційних злочинів державними службовцями, їх нейтралізацію та усунення. Проведення таких заходів має сприяти реалізації антикорупційного потенціалу суспільства загалом, й органів державної влади зокрема. Такі загально-соціальні заходи мають бути відображені у Стратегії запобігання корупційним кримінальним правопорушенням в органах державної влади. Тільки таким шляхом має бути закладено основи ефективної роботи щодо зменшення рівня

корупційних злочинів у сфері діяльності органів державної влади й державних службовців до мінімального рівня.

Запропоновано головні напрями загально-соціального запобігання злочинам, що вчиняються державними службовцями: 1) окреслення головних напрямів антикорупційної політики; 2) визначення пріоритетних напрямів удосконалення нормативно-правового забезпечення антикорупційного законодавства; 3) окреслення перспектив розвитку органів державної влади та проведення адміністративної реформи; 4) формування антикорупційної ідеології державної служби; 5) забезпечення відкритості й прозорості діяльності органів державної влади й підвищення їх авторитету.

На думку Довбань І.М. в умовах розбудови в Україні осучасненої державної служби найбільш перспективними є такі головні напрями запобігання злочинності (зокрема корупційній) державних службовців, як:

1) утвердження політичної волі та спрямування зусиль усіх державних і недержавних інституцій на запобігання та протидію корупції в системі державної служби;

2) розроблення та прийняття в Україні за позитивним прикладом зарубіжних країн (Польщі, Італії, Гонконгу, Сінгапуру та ін.) державних програм з формування антикримінальної культури та антикорупційної свідомості населення;

3) підвищення рівня професійної компетентності державних службовців;

4) неупереджений моніторинг способу життя як один із факторів запобігання корупційним правопорушенням у системі державної служби;

5) широка просвітницька антикорупційна діяльність;

6) підвищення ефективності державної служби (зокрема повернення до позитивної вітчизняної й зарубіжної практики періодичного проведення атестації державних службовців);

7) підвищення рівня соціальної захищеності державних службовців.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141.

2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст.43.

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. ст.170.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25–26. Ст.131.

5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*, 2014. № 49. ст.2056.

6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

7. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.

8. Авер'янов В.Б. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. К.: Юстиніан. 2007. 288 с.
9. Адміністративне право України : підручник затв. МОНУ для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. Т.О.Коломоєць. вид. 2, змін. і допов. Київ : Істина, 2012. 528 с.
10. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст.голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К.; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.
11. Державне управління: підруч. : у 2-х т. Т. 2 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; ред. кол. : Ю.В. Ковбасюк (голова), К.О. Ващенко (заст. голови), Ю.П. Сурмін (заст. голови) та ін. Київ; Дніпропетровськ: НАДУ, 2013. 324с.
12. Запобігання корупції у запитаннях і відповідях: посібник для суддів. К.: Ваїте, 2017. 146 с.
13. Коломоєць Т. О. Проблеми правового регулювання державної служби в Україні: навч. посіб. для студ. магістр. юрид. ф-ту ден. та заоч. форм навч. затв. МОНМСУ. Запоріжжя : ЗНУ, 2012. 400 с.
14. Конституційне право України: навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять для студентів II курсу першого (бакалаврського) рівня галузь знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» / уклад.: Ю. Г. Барабаш, В. П. Колісник, Т. М. Слінько та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 178 с.
15. Реформа державної служби у питаннях та відповідях: практичний посібник для керівників служб управління персоналом / [М. Канавець (кер. авт. колективу), Ю. Лихач, А. Кукуля, І. Роцин, О. Романюк, А. Астапов; за заг. ред. К. Ващенка]. К.: Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2016. 176 с.